

УДК 373.2.015.31:502/504:373.2.091.214.18(073)

DOI 10.31494/2412-9208-2020-1-2-173-182

THE PROBLEM OF EDUCATION OF ENVIRONMENTALLY PURPOSE BEHAVIOR IN CURRENT PRESCHOOL EDUCATION PROGRAMS

ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО ДОЦІЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ В ЧИННИХ ПРОГРАМАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

SABINA IVANCHUK,

Сабіна ІВАНЧУК,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer

кандидат педагогічних наук,
старший викладач

ivanchuk.sabina@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9655-0634>

SHEI «Donbas State Pedagogical
University»

ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

✉ 1, Uchitelsky lane, Slaviansk,
Donetsk region, 84112

✉ пров. Учительський 1,
м. Слов'янськ, Донецька обл., 84112

Original manuscript received: June 22, 2020

Revised manuscript accepted: August 02, 2020

ABSTRACT

At the present stage of the development of society, the transformation of social consciousness, there is a transition from a «consumer» attitude to the environment towards an active eco-humanistic position, the nature of expedient activity. The ecocentric paradigm as a certain theoretical and methodological model allows to fill the educational process with a set of ideas, views, motivations that illuminate the ecological side of being, namely the practice of optimal relations in the dyad «nature – man».

The problematic of this article is timely and relevant, which is confirmed by the activities of international organizations that promote the greening of education, and the documents of the regulatory legal support for environmental education in Ukraine.

The article analyzes the results of research of modern conceptual and program documents of preschool education and current programs of education, upbringing and development of preschool children, such as: Basic component of preschool education in Ukraine, «Sunflower», «I am in the world», «Confident start», «Child», «Child in preschool years», «Ukrainian preschool», «About yourself it is necessary to know, about itself it is necessary to take care» «Treasury of morality», «World of childhood», «Path», «Preschoolers – education for sustainable development». According to the objectives defined in the programs, the identified problem is discussed mainly in the context of environmental education or greening of the educational process.

Content analysis of the programs allows to conclude that in the current documents the problem of education of environmentally sound behavior in children is defined as key and relevant, but it requires further scientific substantiation, establishes preconditions for the study of the conditions and technologies of its practical implementation in the space of preschool education, and in the process of training specialists.

Key words: *environmentally sound behavior, preschool children, current programs.*

Вступ. Діяльність людини продиктована необхідністю зберегти природу заради неї самої. Природне середовище є загальнолюдською цінністю, не належить окремим особам, партіям, державам. Метою

еколого-педагогічної роботи в цьому напрямі є формування екологічно компетентної особистості, яка передбачає наявність екологічних знань про навколишній світ, усвідомлення універсальної цінності природи, мотивацію на вибір екологічно спрямованої поведінки.

Дослідження проблеми виховання екологічно доцільної поведінки в дітей дошкільного віку потребує розв'язання важливих практичних завдань, зокрема аналізу змісту цієї роботи, який подано в сучасних концептуально-програмових документах дошкільної освіти.

Методи та методики дослідження. У контексті означеної проблеми вважаємо за доцільне провести огляд чинних програм навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку, як-от: Базового компонента дошкільної освіти в Україні, «Соняшник», «Я у світі», «Впевнений старт», «Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Українське дошкільля», «Про себе треба знати, про себе треба дбати» «Скарбниця моралі», «Світ дитинства», «стежина», «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» тощо.

Результати та дискусії. У Концепції екологічної освіти України зазначається, що шлях до високої екологічної культури лежить через ефективну екологічну освіту, а підготовка громадян з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості й культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства й природи (не насильство, а гармонійне співіснування з нею!) має стати одним з головних важелів у вирішенні надзвичайно важливих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України. У документі зазначається, що головними завданнями є формування поколінь з новою екологічною культурою, екологічним світоглядом на принципах гуманізму, екологізації мислення та виховання розуміння сучасних екологічних проблем держави й світу як локальних і регіональних, так і глобальних, а це означає усвідомлення впливу власної поведінки на природне довкілля (Концепція екологічної освіти України, 2019).

Однією з вимог Закону про дошкільну освіту щодо її змісту є реалізація виховання елементів природодоцільного світогляду в дітей, розвиток позитивного емоційно-ціннісного ставлення їх до довкілля (Закон про дошкільну освіту, 2019).

У Базовому компоненті дошкільної освіти розвиток особистості дитини визначається як основний ресурс поступального руху суспільства. Серед головних цілей, визначених цим Державним стандартом дошкільної освіти України, зазначено необхідність виховання в дітей дошкільного віку ціннісного ставлення до природного й соціального довкілля. Серед низки завдань, що дозволяють реалізувати цю мету, визначено й необхідність виховання природодоцільної поведінки. Так, в освітній лінії «Дитина у природному довкіллі» задекларовано, що ціннісне ставлення дитини до природи виявляється в її природодоцільній поведінці: виваженому ставленні до рослин і тварин; готовності включатися в практичну діяльність, пов'язану з природою; дотриманні правил природокористування (Богуш, 2012). Але особливістю дітей дошкільного віку є те, що вони

сприймають довілля крізь призму ставлення до нього дорослого. Тож, в освітній лінії «Дитина в соціумі» зазначається, що дитина під керівництвом дорослих повинна засвоїти норми і правила поведінки в природі, дотримуватися їх та спонукати до цього інших.

Концептуальною ідеєю комплексної програми розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» є твердження, що домінування матеріальних цінностей призводить до негативних наслідків як у навколишньому середовищі, так і в розвитку духовного світу людини і дитини зокрема. Саме тому одним із завдань програми зазначено необхідність закласти особистісний моральний фундамент на основі загальнолюдських, моральних, духовних, громадянських, екологічних та естетичних цінностей. Так, розділ другий цієї програми для кожної вікової групи «Розвиток і виховання душі і серця» містить завдання з виховання екологічно доцільної поведінки. Для Помогайликів (діти четвертого року життя): виховання інтересу до об'єктів природи та формування бережливого ставлення до них (не ламати, не витоптувати, не смітити в природному довіллі). Поруч з цим більш розширеними є завдання, вказані для Пізнавайликів та Дослідників (відповідно діти п'ятого та шостого років життя): розкриття краси природного довілля; привчання до емоційного сприймання природи, милування її явищами й об'єктами: виховання інтересу до об'єктів природи та формування бережливого ставлення до них (не ламати, не витоптувати, не смітити в природному довіллі), ознайомлення з народними традиціями бережного ставлення до природи (Калуська, 2014).

У програмі «Дитина», зміст якої спрямовано на особистісний розвиток дошкільників, акцентовано увагу на індивідуальному підході, формуванні в дітей життєвого досвіду та відповідних компетенцій. Програма побудована за лініями Базового компонента дошкільної освіти, тому розділ «Дитина у природному довіллі» відповідає розділу «Віконечко у природу» БКДО. Освітніми завданнями визначено формування екологічно доцільної поведінки, дотримання та розвиток стійкого інтересу до пізнання природи, сприяння усвідомленню того, що природа довілля змінюється внаслідок людської діяльності, саме тому люди мають дотримуватися правил доцільного природокористування. У молодшій, середній та старшій групах виховується бережливе і шанобливе ставлення до явищ природи, предметного й соціального довілля. У сукупності пропонується інформація має стати основою формування пізнавально-емоційного ставлення та екологічно доцільної поведінки дітей у природі (Беленька, 2012).

Мета комплексної освітньої програми для закладів дошкільної освіти «Світ дитинства» – забезпечення реалізації вимог БКДО в розвитку, вихованні та навчанні дітей дошкільного віку за освітніми лініями. Кінцевий результат засвоєння знань, умінь та навичок дітьми з кожної освітньої лінії передбачає сформованість певних компетенцій. У програмі зазначено, що результатом педагогічної діяльності за освітньою лінією «Дитина у природному довіллі» має бути наявність уявлень про

позитивні та негативні впливи людської діяльності на стан природи, а також природодоцільна поведінка дитини (виважене ставлення до рослин і тварин; готовність долучитися до практичної діяльності, пов'язаної з природою; дотримання правил природокористування).

Показниками розвитку природничо-екологічної компетенції має бути усвідомлення дитиною себе частиною великого світу природи; вияв інтересу, бажання та посилюваних умінь щодо природоохоронних дій; знання про необхідність дотримання людиною правил доцільного природокористування, чистоти природного довкілля, заощадливого використання природних багатств, води, електричної та теплової енергії в побуті, докладання помірних зусиль збереження, догляду та захисту природного довкілля (Богуш, 2015).

У змісті програми розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля», як і в означених вище програмах, підкреслено значення формування життєвої компетентності дошкільника. Зміст освітньої лінії «Дитина в природному довкіллі» спрямований на збагачення уявлень про світ природи, формування екологічної культури дошкільника. Так, у підрозділі «Життєдіяльність людини у природному довкіллі» автори наголошують на ознайомленні дітей з природоохоронною діяльністю в Україні: створенні заповідників, охороні рідкісних тварин та рослин, контролі за чистотою водойм і повітря; вихованні прагнення дотримуватися правил культурного поведіння: не ламати гілок кущів та дерев, не лякати тварин, не залишати в місцях відпочинку сміття, не руйнувати мурашників та пташиних гнізд; захищати природу від тих, хто її нищить. Важливим завданням, на думку авторів програми, є вчити розуміти взаємозалежність: здорова планета – здорова природа – здорова людина (Білан, 2012: с.197).

Програма розвитку дитини від народження до шести років «Я у Світі» розроблена відповідно до Базового компонента дошкільної освіти та основних засад гуманістичної педагогіки. Вона базується на формуванні образу навколишнього світу в кожному «Я» дитини, створенні цілісного дитячого світогляду і самостійно набутому досвіді. Провідною лінією програми є пізнання умов життя, його основних законів та навчання дитини існувати відповідно «до цих законів, а не всупереч їм», «знайти своє домірне місце у складному й суперечливому світі, почуватися у ньому щасливою». Матеріали освітньої лінії «Дитина в природному довкіллі» майже не змінюються в різних вікових групах, розширюється лише змістове наповнення. Так, на етапі дошкільного дитинства освітню лінію доповнено блоками «Планета Земля», «Життєдіяльність людини», «Всесвіт».

Якщо в ранньому віці завдяки педагогу формуються елементарні уявлення про природу, взаємозв'язок людини та природи, то діти молодшого і середнього дошкільного віку вже мають певні уявлення про природні об'єкти та явища, досвід контактів зі свійськими та деякими дикими тваринами, володіють елементарними навичками природодоцільної поведінки.

У старшому дошкільному віці можливості розширюються: діти намагаються з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки між природними явищами та поведінкою людей і тварин; здатні передбачати, уявляти результат своїх дій і вчинків у природі; намагаються поводитися як дорослі. У розділі «Життєдіяльність людей» наголошується на необхідності сортування харчових та нехарчових відходів, збирання використаного паперу та скляного посуду, надання непотрібним речам нового життя, раціонального використання води і світла задля збереження природного довкілля (Кононко, 2014: 284-285). Однією з компетентностей виділено дотримання правил природодоцільної поведінки (не смітити, викидати сміття в контейнер; сортувати відходи; прибирати за собою місце відпочинку; нагадувати іншим про важливість екологічної поведінки, спрямованого на участь у природоохоронній та добродійній діяльності (суботники, висаджування рослин, прибирання території)).

Комплексна освітня програма «Дитина в дошкільні роки», на наш погляд, найбільш чітко визначає основні завдання формування екологічно доцільної поведінки дітей дошкільного віку. Означена програма зорієнтована на цінності та інтереси дитини та взаємозв'язок усіх сторін її життя, бо пріоритетом є забезпечення повноцінного фізичного, соціального, пізнавального та естетичного розвитку особистості в дошкільному віці. У змісті окресленого в програмі фонду «Хочу» автори визначили необхідність формування в дітей основ ціннісного ставлення до довкілля. Для реалізації цього завдання в освітній лінії «Праця в природі» (розділ «Ознайомлення з предметним довкіллям») виокремлено завдання щодо праці дітей у природі. Робота в цьому напрямі передбачає прищеплювання дбайливого ставлення до рослин і тварин, доглядання за ними; організацію праці в куточках природи та на ділянці залежно від пори року; доглядання за птахами і тваринами (самостійно готувати корм, стежити за дотриманням періодів годування, чистити клітки та годівниці) (Крутій, 2016). Зазначимо, що в змісті роботи з дітьми старшої групи дошкільного навчального закладу виокремлено підрозділи «Праця дітей», «Господарсько-побутова праця», що містять завдання щодо навчання дітей послідовного досягнення мети, орієнтації в критеріях результату; вмінню пропонувати допомогу та здійснювати її згідно із вимогами спільної діяльності. Важливо, що в розділі «Екологічна освіта. Вступ до природознавства» у змісті окресленого в програмі фонду «Хочу» виділено підрозділ «Екологічно доцільна поведінка», яка складається з таких показників: вміння захоплюватися красою краєвидів у різні пори року; володіння доступними навичками сприйняття чистоти природного довкілля, економного використання води, електроенергії в побуті; посильне сприяння покращенню якості повітря, ґрунту, води; виконання правил природокористування; орієнтування, що в природному довкіллі кожна рослина, тварина має право на життя; вміння доглядати за тваринами, що живуть у помешканні людини, надання допомоги диким тваринам; володіння навичками безпечної поведінки в природному довкіллі;

володіння елементарними вміннями вирощування та догляду за рослинами; посильна участь у збереженні рослин своєї місцевості; вміння помічати забруднений стан природного довкілля; прояв радості та задоволення від перебування в екологічно безпечному куточку природного довкілля; розуміння того, що взаємодіяти з ним слід так, щоб не зашкодити йому й собі; прагнення надавати посильну допомогу дорослим в очищенні природного середовища: прибирати, зменшувати кількість побутових відходів, не забруднювати природне довкілля небезпечними речовинами та предметами; усвідомлення необхідності збереження природи, засудження негативних вчинків дорослих та однолітків (Крутій, 2016: 175-176).

Концептуальним принципом нової редакції освітньої програми для дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» є діяльнісний підхід. Матеріал програми узгоджений із положеннями Базового компонента дошкільної освіти та сприяє створенню фундаменту успішності дитини в умовах нової української школи та спрямований на реалізацію особистісно орієнтованої моделі освітнього процесу. У розділі «Пізнавально-дослідницька діяльність» з огляду на проблему виокремимо певні завдання напряму «У світі природи»: формувати елементарні уявлення про природу як живу екосистему та взаємозалежність діяльності людини і стану природного довкілля; мотивувати берегти природне багатство рідної країни, піклуватися про стан природного довкілля, до сталого розвитку (економити та раціонально використовувати природні ресурси), доглядати за домашніми улюбленцями та піклуватися про них; навчити дотримуватись правил поведінки в природі; створювати умови (ситуації), в яких дитина має можливість милуватися природним довкіллям, працювати в природі (на городі, в квітнику, садку тощо), проявляти турботу про живу природу; самостійно доглядати за рослинами та/або домашніми тваринами, досліджувати природні явища (Піроженко, 2017: 13-14).

Програма «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» в межах проекту «Освіта для сталого розвитку в дії» є актуальною для формування екологічно доцільної поведінки в контексті парадигми екологічного виховання. Програма спрямована на розв'язання таких завдань: формування в дітей початкових уявлень про дії та поведінку, зорієнтовані на сталий розвиток; усвідомлення дітьми старшого дошкільного віку необхідності збереження ресурсів землі та особистої відповідальності за власне майбутнє, всього суспільства й природи; розвиток у дітей звичок і моделей поведінки, що відповідають сталому розвитку, і бажання діяти в цьому напрямі (Пометун, 2014). Автори програми наголошують на тому, що важливо не тільки інформувати про сталий розвиток, а формувати нові моделі поведінки і звички дошкільнят. Діти, наприклад, не лише повинні знати про необхідність економії паперу та його переробки задля збереження дерев, а раціонально його використовувати, здавати в макулатуру паперові відходи, мотивувати до цього дорослих та однолітків.

Завдання формування екологічно доцільної поведінки включено й у програму з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі», що, на наш погляд, є вкрай важливим. Моральна вихованість має оцінюватися за показниками, які також становлять сутність і зміст екологічно доцільної поведінки, а саме: сформованість уявлень про моральні норми й правила поведінки; ставлення та оцінювання способів вирішення ситуації вибору адекватно моральним нормам; критичність оцінки дитиною власних дій у ситуаціях морального вибору, об'єктивність самооцінки дитини та адекватність моральним нормам; характер і ступінь прояву моральних мотивів поведінки, ухвалення рішення про моральний вчинок у ситуації вибору, моральна цінність його наслідків. Якщо дитина робить альтруїстичний вчинок легко, природно, без найменших вагань, то такі дії відображають рівень розвитку моральної самосвідомості й сформованості моральності як особистісного надбання. Коливання, паузи, відтягування часу засвідчують про моральний примус та підпорядкованість альтруїстичних дій іншим мотивам (Лохвицька, 2014).

У програмі з основ здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей дошкільного віку «Про себе треба знати, про себе треба дбати» відсутні спеціальні завдання з формування екологічно доцільної поведінки у дітей дошкільного віку. Проте авторка програми Л. Лохвицька в розділі «Складники комплексного поняття «здоров'я» дає визначення поняття «моральне здоров'я»: «Це поетапне формування системи цінностей, напрямів і мотивів діяльності дитини; комплекс характеристик мотиваційної і потребнісно-інформаційної сфери життєдіяльності, основу якого зумовлює система цінностей, настанов і мотивів поведінки індивіда в суспільстві, що, на наш погляд, є фундаментом для виховання екологічно доцільної поведінки» (Лохвицька, 2014).

Альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт» зорієнтована на цінності та інтереси дитини. Особливу увагу в ній приділено дитячому експериментуванню – найбільш ефективному процесу пізнання навколишнього світу. При формуванні основ природничо-наукових і екологічних понять експериментування розглядають як метод, близький до ідеального. Адже спостерігати світ таким, яким він є насправді, – це можливість навчитися поважати закони природи, не втручатися в неї без необхідності, бути небайдужими до всіх негараздів, оберігати її. Одним із завдань програми є усвідомлення дітьми, що людина – частина природи, а не її господар, вміння поводитися відповідально, володіння навичками природоохоронної діяльності (Крутій, 2018).

У комплексній альтернативній освітній програмі «Стежина» для дошкільних навчальних закладів, що працюють за вальдорфською педагогікою, у підрозділі «Створення розвивального середовища та організація праці дітей в природі» наголошується на необхідності розвивати здібності дитини до визнання природи як середовища для людини, без якого неможливе її життя; установалення і розуміння зв'язків

між природним довкіллям та життям людей; побудови власної оцінки щодо екологічного стану довкілля та його впливу на життя людей (Гончаренко, 2014).

Висновки. Отже, згідно із завданнями, визначеними в програмах, означена проблема обговорюється переважно в контексті екологічного виховання або екологізації освітнього процесу.

Проведений контент-аналіз програм дозволяє дійти висновку, що в чинних документах проблема виховання екологічно доцільної поведінки в дітей визначається як ключова та актуальна, проте вона потребує подальшого наукового обґрунтування, закладає передумови для дослідження умов і технологій її практичної реалізації і в просторі дошкільної освіти, і в процесі підготовки фахівців.

Література

Базовий компонент дошкільної освіти / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, НАПН України ; [наук. кер. : А. М. Богуш ; авт. кол. : Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В. [та ін.]. – Київ : Видавництво, 2012. – 26 с.

Дитина : програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка [та ін.] ; авт. кол. : Г. В. Беленька, Е. В. Белкіна, О. Л. Богініч [та ін.]. – 3-є вид., доопрац. та доп. – Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.

Дитина в дошкільні роки : комплексна додаткова освітня програма / авт. кол. наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛІПС, 2016. – 160 с.

Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. для дошк. навч. закладів / Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун ; за заг. ред. О. Пометун. – Дніпропетровськ : Ліра, 2014. – 120 с.

Закон України Про дошкільну освіту. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>

Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» / Л. В. Калуська. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 144 с.

Концепція екологічної освіти України [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-1929001/sp:wide:max15>

Лохвицька Л. В. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі» / Л. В. Лохвицька. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 128 с.

Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. – К. : Українська академія дитинства, 2017. – 80 с.

Програма з основ здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей дошкільного віку «Про себе треба знати, про себе треба дбати» / Л. В. Лохвицька. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 120 с.

Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» : (нова редакція) : у 2 ч. / [О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.] ; наук. кер. О. Л. Кононко]. – Київ : МЦФЕР-Україна, 2014–. – Ч. I : Від народження до трьох років. – 2014. – 150 с.

Світ дитинства : комплексна освітня прогр. для дошк. навч. закл. / [упоряд. : О. М. Байер, Л. В. Батліна, А. М. Богуш [та ін.] ; наук. кер. А. М. Богуш ; за заг. ред. Л. В. Батліної]. – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – 200 с.

Стежина. Комплексна альтернативна освітня програма для дошкільних навчальних закладів, що працюють за вальдорфською педагогікою / А. Гончаренко, Н. Дятленко ТОВ «НВП «Інтерсервіс», Київ, 2014 (220 с.)

Українське дошкілля : програма розвитку дитини дошк. віку / М-во освіти і науки, молоді та спорту України ; [О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко [та ін.]. – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 264 с.

STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт: альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутій. — Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2018. — 146 с.

References

Bilan, O. I., Vozna, L. M., Maksymenko, O. L. (2012) *Ukraїn's'ke doshkillja: programa rozvytku dytyny doshk. Viku*. Ternopil': Mandrivec'. [in Ukrainian]

Bjeljen'ka, G. V., Bjelkina, E. V., Boginich O. L., (2012) *Dytyna : programa vyhovannja i navchannja ditej vid dvoch do semy rokiv* (3th ed). Kyi'v: Kyi'v. un-t im. B. Grinchenka. [in Ukrainian]

Bogush, A. M. (Ed) (2015) *Svit dytynstva: kompleksna osvitnja progr. dlja doshk. navch. zakl.* Ternopil': Mandrivec'. [in Ukrainian]

Bogush, A. M. (Ed.). (2012) *Bazovyj komponent doshkil'noi' osvity*. Kyi'v: Vydavnytstvo. [in Ukrainian]

Gavrysh, N., Saprykina, O., Pometun, O. (2014) *Doshkil'njatam – osvita dlja stalogo rozvytku: navch.-metod. posib. dlja doshk. navch. Zakladiv*. Dnipropetrovs'k: Lira. [in Ukrainian]

Goncharenko, A., Djatlenko, N. (2014) *Stezhyzna. Kompleksna al'ternatyvna osvitnja programa dlja doshkil'nyh navchal'nyh zakladiv, shho pracjujut' za val'dorfs'koju pedagogikoju*. Kyi'v: TOV «NVP «Interservis». [in Ukrainian]

Kalus'ka, L. V. (2014) *Kompleksna programa rozvytku, navchannja ta vyhovannja ditej doshkil'nogo viku «Sonjashnyk»*. Ternopil': Mandrivec'. [in Ukrainian]

Концепція екологічної освіти України Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-1929001/sp:wide:max15> [in Ukrainian]

Kononko, O. L. (Ed) (2014) *Programa rozvytku dytyny doshkil'nogo viku «Ja u Svitі»: (nova redakcija): u 2 ch.* Kyi'v: MCFER-Ukrain'a. [in Ukrainian]

Krutij, K. L. (2016) *Dytyna v doshkil'ni roky: kompleksna dodatkova osvitnja programa*. Zaporizhzhja: LIPS. [in Ukrainian]

Krutij, K.L. (2018) *STREAM-osvita, abo Stezhynky u Vsesvit: al'ternatyvna programa formuvannja kul'tury inzhenerного myslennja v doshkil'nykiv*. Zaporizhzhja: TOV «LIPS» LTD. [in Ukrainian]

Lohvyc'ka, L. V. (2014) *Programa z moral'nogo vyhovannja ditej doshkil'nogo viku «Skarbnycja morali»*. Ternopil': Mandrivec'. [in Ukrainian]

Lohvyc'ka, L. V. (2014) *Programa z osnov zdorov'ja ta bezpeky zhyttjedijal'nosti ditej doshkil'nogo viku «Pro sebe treba znaty, pro sebe treba dbaty»*. Ternopil': Mandrivec'. [in Ukrainian]

Pirozhenko, T. O., (Ed) (2017) *Osvitnja programa «Vpevnenyj start» dlja ditej starshogo doshkil'nogo viku*. Kyi'v: Ukraїn's'ka akademiya dytynstva. [in Ukrainian]

Zakon Ukraїny Pro doshkil'nu osvitu. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> [in Ukrainian]

АНОТАЦІЯ

На сучасному етапі розвитку суспільства, трансформації суспільної свідомості спостерігається перехід від «споживацького» ставлення до довкілля в бік активної екоуманістичної позиції, природодопільної діяльності. Екоцентрична парадигма як певна теоретико-методологічна модель дозволяє

наповнити освітній процес сукупністю ідей, поглядів, мотивацій, що висвітлюють екологічну сторону буття, а саме: практику оптимальних стосунків у діаді «природа – людина».

Проблематика цієї статті має своєчасний та актуальний характер, що підтверджується діяльністю міжнародних організацій, що сприяють екологізації освіти, і документами нормативно-правового забезпечення екологічної освіти України.

У статті подано аналіз результатів дослідження сучасних концептуально-програмових документах дошкільної освіти та чинних програм навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку, як-от: Базового компонента дошкільної освіти в Україні, «Соняшник», «Я у світі», «Впевнений старт», «Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Українське дошкілля», «Про себе треба знати, про себе треба дбати» «Скарбниця моралі», «Світ дитинства», «Стежина», «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку». Згідно із завданнями, визначеними в програмах, означена проблема обговорюється переважно в контексті екологічного виховання або екологізації освітнього процесу.

Контент-аналіз програм дозволяє дійти висновку, що в чинних документах проблема виховання екологічно доцільної поведінки в дітей визначається як ключова та актуальна, проте вона потребує подальшого наукового обґрунтування, закладає передумови для дослідження умов і технологій її практичної реалізації і в просторі дошкільної освіти, і в процесі підготовки фахівців.

Ключові слова: екологічно доцільна поведінка, діти дошкільного віку, чинні програми.